

Верховний
Суд

Судова практика у господарських спорах щодо
відповідальності за порушення зобов'язань.
Стягнення інфляційних втрат і трьох відсотків річних

Тетяна Дроботова

суддя, секретар судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності
Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, кандидат юридичних наук

Постанова ВП ВС від 10.04.2018 у справі № 910/10156/17

- Стаття 625 ЦК України поширює свою дію на всі види грошових зобов'язань.
- У разі прострочення виконання зобов'язання, зокрема, щодо повернення безпідставно одержаних чи збережених грошей нараховуються 3 % річних від простроченої суми відповідно до частини другої статті 625 ЦК України.

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі № 920/16/18

- Якщо спірні правовідносини сторін врегульовано вексельним законодавством, яким не передбачено стягнення інфляційних втрат у разі прострочення виконання вексельного зобов'язання, положення статті 625 ЦК України не підлягають застосуванню до таких правовідносин.
- Застосування норм Цивільного кодексу України, які регулюють відповідальність за прострочення виконання зобов'язань, до правовідносин, пов'язаних з обігом векселів, є можливим лише у разі зазначення про це в актах вексельного законодавства, названих в Законі України «Про обіг векселів в Україні».

Постанова ОП КГС ВС від 05.06.2020 у справі № 922/3578/18

- Системний аналіз частини другої статті 536, частини другої статті 625 та статті 627 Цивільного кодексу України дозволяє дійти висновку, що законодавцем не обмежено право сторін визначити у договорі розмір процентів за неправомірне користування чужими грошовими коштами.
- Однак, диспозитивний характер цих норм у цілому обмежується положенням частини другої статті 625 Цивільного кодексу України, яка зазначає про стягнення трьох процентів річних, що має наслідком визначення таких процентів саме у річних, а не будь-яким іншим способом обчислення процентів за умовами договору.

Постанова ОП КГС ВС від 05.06.2020 у справі № 922/3578/18

- Отже, законодавцем передбачено, що договором може бути встановлено інший розмір процентів річних, а не інший спосіб їх обчислення (зокрема, в розмірі певного проценту за кожний день прострочення).
- Проценти за користування чужими коштами, які відповідно до договору нараховуються за кожен день прострочення виконання зобов'язання, за своєю правовою природою підпадають під визначення пені, передбаченої статтею 549 ЦК України.

✓ ВОДНОЧАС

На розгляд ОП КГС ВС передано справу № 910/14180/18:

- Важливим є вирішення питання щодо правомірності способу нарахування відсотків за користування чужими грошовими коштами за кожен день прострочення платежу, та чи є така умова Договору «зміною способу нарахування процентів» з огляду на те, що порядок їх нарахування статтею 536 Цивільного кодексу України не визначається.
- З метою забезпечення єдності судової практики при застосуванні статті 536 Цивільного кодексу України у взаємозв'язку із статтями 549, 625, 693 Цивільного кодексу України при вирішенні господарських спорів та з метою визначення наявності підстав для відступу від висновку Верховного Суду у складі колегії суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду, викладеного у справі [№ 922/3578/18](#), [справу № 910/14180/18 передано на розгляд ОП КГС ВС.](#)

Постанова ВП ВС від 07.07.2020 у справі № 296/10217/15-ц

- У випадку порушення грошового зобов'язання, предметом якого є грошові кошти, виражені в гривнях з визначенням еквівалента в іноземній валюті, інфляційні нарахування, передбачені частиною другою статті 625 Цивільного кодексу України, не стягуються.
- У такому випадку втрати від знецінення національної валюти внаслідок інфляції відновлюються еквівалентом іноземної валюти.

Постанова ВП ВС від 04.06.2019 у справі № 916/190/18

- Розстрочення або відстрочення виконання судового рішення не припиняє договірне зобов'язання боржника, а тому не звільняє його від наслідків порушення відповідного зобов'язання, зокрема шляхом сплати сум, передбачених частиною другою статті 625 ЦК України.
- Після прийняття судом рішення про розстрочення або відстрочення виконання рішення грошове зобов'язання боржника не припиняється і передбачені статтею 625 ЦК України інфляційні втрати та три проценти річних підлягають нарахуванню до моменту фактичного виконання грошового зобов'язання.

Постанова ОП КГС ВС від 31.05.2019 у справі № 924/296/18

- Відшкодування коштів на пільги, субсидії здійснюється з Державного бюджету України за спеціальною процедурою. При цьому такі кошти не є коштами суб'єкта господарювання, а безпосередньо перераховуються на рахунок газопостачальної організації.
- У разі підписання спільних протокольних рішень відповідно до Порядку сторони погоджуються з тим, що між ними встановлюється інший (не той, що був передбачений у договорі) порядок взаєморозрахунків.
- Отже, підставою для нарахування за договором пені, трьох процентів річних, інфляційних втрат згідно зі статтею 625 ЦК України може бути наявність суми основного боргу, що не була предметом регулювання за спільними протокольними рішеннями про організацію взаєморозрахунків і несвоєчасно сплачена боржником за рахунок власних коштів.

Постанова ВП ВС від 18.03.2020 у справі № 902/417/18

- З огляду на компенсаційний характер заходів відповідальності у цивільному праві та принципи розумності, справедливості та пропорційності суд за певних умов може зменшити розмір як неустойки, штрафу, так і процентів річних за час затримки розрахунку відповідно до статті 625 ЦК України, оскільки всі вони спрямовані на відновлення майнової сфери боржника.
- З урахуванням конкретних обставин справи, які мають юридичне значення, суд може зменшити (погоджений сторонами у договорі) загальний розмір процентів річних, встановлених як відповідальність за час прострочення грошового зобов'язання.

Постанова ВП ВС від 04.02.2020 у справі № 912/1120/16

- У разі прострочення боржником умов договору про право банку нараховувати проценти за користування кредитом по день повного погашення заборгованості не може бути підставою для нарахування процентів за частиною першою статті 1048 ЦК України.
- За період до прострочення виконання зобов'язання боржником підлягають стягненню проценти від суми позики (кредиту) відповідно до умов договору та частини першої статті 1048 ЦК України як плата за надану позику (кредит), а за період після такого прострочення підлягають стягненню річні проценти відповідно до частини другої статті 625 ЦК України як грошова сума, яку боржник повинен передати кредиторів в разі порушення боржником зобов'язання.

Постанова ОП КГС ВС від 26.06.2020 у справі № 905/21/19

- Методика розрахунку інфляційних збитків відповідно до статті 625 ЦК України передбачає такий математичний підхід, що дозволяє включення інфляційних збитків попереднього періоду до загальної суми боргу, яка обраховується із застосуванням індексів інфляції, визначених Держстатом України на наступні періоди, без переривання ланцюга розрахунку у випадку зниження інфляції менше 100% (дефляції).

Постанова ОП КГС ВС від 26.06.2020 у справі № 905/21/19

- При розрахунку інфляційних втрат у зв'язку з простроченням боржником виконання грошового зобов'язання до цивільних відносин за аналогією закону підлягають застосуванню положення Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» та Порядку проведення індексації грошових доходів населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 № 1078.
- Порядок індексації грошових коштів визначається із застосуванням індексу споживчих цін (індексу інфляції) за офіційними даними Державного комітету статистики України у відповідний місяць прострочення боржника як результат множення грошового доходу на величину приросту споживчих цін за певний період, поділену на 100 відсотків (*абзац п'ятий пункт четвертий згаданого Порядку*).

Постанова ОП КГС ВС від 26.06.2020 у справі № 905/21/19

- У разі зменшення суми боргу внаслідок часткового виконання зобов'язання боржником суму погашення потрібно віднімати не від основного боргу, який існував на початок розрахункового місяця, а від суми основного боргу, помноженої на індекс інфляції у цьому місяці (фактичної вартості грошей на кінець розрахункового місяця з урахуванням інфляційних процесів).
- Подальший розрахунок інфляційних збитків здійснюється з урахуванням саме проіндексованого залишку основного боргу за попередній місяць у тій самій послідовності (шляхом перемножування на індекс інфляції за наступний місяць та віднімання конкретної суми погашення боргу в новому розрахунковому місяці).

Постанова КГС ВС від 20.07.2020 у справі № 910/14293/19

- Моторно-транспортне страхове бюро України (МТСБУ) не звільняється від обов'язку сплачувати за страховика, що допустив прострочення виплати суми страхового відшкодування, встановлені законом (частина друга статті 625 ЦК України та пункт 36.5 статті 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів») суми трьох процентів річних, інфляційних втрат та пені, нарахованих за прострочення ліквідованим страховиком виплати суми страхового відшкодування, оскільки ці нарахування є невід'ємною (складовою) частиною боргу зі сплати страхового відшкодування за договором страхування.

Постанова ВП ВС від 22.09.2020 у справі № 918/631/19

- Правовідношення, в якому у зв'язку із фактичним закінченням строку поставки у відповідача (постачальника, продавця) виникло зобов'язання повернути позивачу (покупцю) суму попередньої оплати (тобто сплатити грошові кошти) відповідно до частини другої статті 693 ЦК України, є грошовим зобов'язанням, а тому відповідно на нього можуть нараховуватися інфляційні втрати та 3 % річних на підставі частини другої статті 625 цього Кодексу.

На розгляді ВП ВС перебуває справа № 420/2411/19,

передана КАС ВС ухвалою від 21.09.2021

- ◆ чи може бути застосована частина друга статті 625 ЦК України в аспекті стягнення на користь позивача компенсації інфляційних втрат, спричинених тривалим невиконанням остаточного судового рішення Державною казначейською службою України?
- ◆ чи можливо безпосередньо застосувати практику Європейського суду з прав людини для стягнення суми грошових коштів з урахуванням індексу інфляції у подібних правовідносинах та яке рішення необхідно вважати остаточним з метою визначення періоду такого прострочення?

Верховний
Суд

Дякую за увагу!